

**РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Збірник наукових праць
**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ
НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ
ОСВІТИ**

**СЕРІЯ:
*ПСИХОЛОГІЯ***

**ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ САМОСВІДОМОСТІ
У ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ**

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 30

Заснований У 1996 р.

Рівне -2004

ББК 74.20

0-59

УДК:37:371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Формування парадигми самосвідомості у психологічній науці: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 30. — Рівне: РДГУ, 2004. - 250 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології самосвідомості .

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів гуманітарного спрямування.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор :

Хом'як Іван Миколайович - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Бех Іван Дмитрович - доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович - доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” імені Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна - доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський педагогічний університет ім.В.Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна - доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” імені Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – кандидат психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович - доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович - доктор психологічних наук, професор (Національний університет "Острозька Академія");

Поніманська Тамара Іллівна - кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович - доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович - доктор педагогічних наук, професор (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович - кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 28.10.2004 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 - 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966—7281—07—8.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2004

В статье поднимается проблема влияния коллективистской и индивидуалистской направленности личности на ее самосознание. Особенное внимание уделяется особенностям такого влияния в подростковом возрасте. В статье анализируются типичные отличия в самоописаниях и самосознании подростков с коллективистской и индивидуалистской направленностью, подаются данные о ситуации в среде современных подростков нашего региона.

Summary

The author of this article considers the problem of the influence of the collectivist and individualistic direction on the self – consciousness of the personality. The author concentrates attention on this influence on the teen-agers.

УДК: 159. 923. 2.

В. Бордюк

МЕХАНІЗМИ САМООЦІНКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ У КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСУ ЇХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена проблемам формування механізмів самооцінки старшокласників в процесі їх науково-дослідницької діяльності.

Курсові слова: механізми самооцінки, науково-дослідницька діяльність старшокласників.

Постановка проблеми

Суспільство у своєму розвитку вже перейшло від виробничого етапу до етапу інформаційного. Стрімкі зміни у соціально-економічному житті призвели до значних змін у структурі освітніх потреб людини. Період інформаційних технологій ставить перед школою завдання підготовки випускників з якісно новим складом особистісних параметрів, які б відповідали рівню науково-технічного та соціально-економічного прогресу [9, с.24]. Однією з важливих тенденцій розвитку сучасної школи є впровадження науково-дослідницької роботи через формування в учнів-старшокласників навичок науково-дослідницької діяльності [2, с.165]. Розвиток науки в умовах інформатизації суспільства висунув ряд зауважень пов'язаних із розв'язанням проблем виявлення психологічних механізмів, і розгляду їх основних компонентів, формування і розвитку навичок науково-дослідницької діяльності.

Серед багатьох суб'єктивних факторів, що впливають на результати діяльності молодих науковців, найменш вивченим є вплив самооцінки [2, с.168]. Природно, це пояснюється тим, що у старшому шкільному віці навички науково-дослідницької діяльності є недостатньо сформованими. Старшокласники ще здебільшого оцінюють себе ситуативно, покладаються в цьому питанні на наукових керівників.

Одне з головних завдань сучасних наукових шкіл полягає в тому, щоб викликати у майбутніх науковців зацікавленість і потребу у самозміні. Оскільки особистість учня формується у процесі наукової діяльності [1, с.11] і спілкування, тому можна припустити, що оцінка проявлених при цьому якостей і аналіз досягнень найбільш важливі у структурі самооцінки.

Правильна адекватна самооцінка старшокласниками своїх якостей і досягнень у науково-дослідницькій діяльності характеризує самосвідомість майбутнього науковця, активно впливає на саморегулювання його дій у цій сфері на основі пізнання вимог науково-дослідницької діяльності і своїх можливостей, стимулює самовиховання особистості [4, с.82].

Метою нашого дослідження є визначення впливу, на основі наявних теоретико літературних матеріалів, психологічних особливостей самооцінки які сприяють ефективному формуванню навичок науково-дослідницької діяльності у старших школярів.

Результати теоретичного аналізу проблеми

У сучасній психології проблема самооцінки є однією з найбільш досліджуваних. Вихідним для її аналізу служить традиційне представлення про те, що самооцінка функціонує як частина самосвідомості особистості. Проблемами вивчення дії механізмів самооцінки у процесі навчання і наукової діяльності присвятили ряд праць психологи: Р.В. Коан, Л.І. Божович, О.Й. Савонько, Н.С. Неймарк та ін. – показали, що у підлітковому віці відбуваються зміни, які називають емансипацією самооцінки [7, с.4], тобто перехід дітей від орієнтацій на зовнішню оцінку до орієнтацій на власну самооцінку. Значний вклад у дослідження цієї проблеми внесли роботи А.В. Захарової, В.П. Зінченко, А.І. Липкіної, Є.Т. Соколової, В.В. Століна [10, с.48].

За С.Л. Рубінштейном, самосвідомість – це перш за все визначення свого способу життя, усвідомлення своїх потенційних можливостей, перспективи особистісного і професійного росту [11], що спонукає до постійного експериментування, тобто до творчого пошуку, до вирішення проблем соціального і професійного росту: робити вибір – відчувати свободу, з однієї сторони, і бути відповідальним за все, що відбувається і буде відбуватися, - з іншої.

Виходячи з того, що самооцінка це спеціальна функція самосвідомості [8, с.99], у контексті формування навичок науково-дослідницької діяльності, будемо розглядати її як наявність критичної позиції індивіда по відношенню до того, чим він володіє. Проте це не констатація наявного потенціалу, а саме його оцінка з точки зору певної притаманної системи цінностей. Через це самооцінка буде відповідати на запитання: не що Я маю, а чого це варте, що це значить, показує?

У дослідженні розвитку особистості майбутніх науковців можемо виокремити наступні спрямування: змістовне (розробка концептуальних і технологічних моделей розвитку особистості старшокласника як науковця і дослідника), інституціональне (організація середовища розвитку) і технологічне (форми, методи і засоби формування навичок науково-дослідницької діяльності).

Часто науковими керівниками недостатньо уваги приділяється питанням формування самооцінки учнів, її роль як механізму психічної саморегуляції недооцінюється. У підлітковому і в юнацькому віці групи ровесників стають джерелом формування навичок самооцінки на основі зворотного зв'язку [12, с.45]. Саме це часто служить причиною неадекватної самооцінки при формуванні навичок науково-дослідницької діяльності у старшокласників [2, с.168].

Самооцінка функціонує у двох формах – як базова, або загальна, і як парціальна, або конкретна. При залученні старшокласників до роботи наукових шкіл, важливим є їх розвиток. Оскільки перша часто ототожнюється з самоповагою, самосприйняттям (її змістом є переживання власної цінності, тобто глобальне позитивне чи негативне ставлення до всього що входить у сферу „Я”). У сфері психології „Я” часто використовують ряд понять для позначення самооцінки, а саме: „довіра до себе”, „усвідомлення себе”, „погляд на себе”, „задоволення собою”, „оцінка себе” та ін., об'єднуючи всю цю масу терміном „self-esteem”, що у перекладі на українську мову, як повага до себе, почуття власного достоїнства.

Будь-яким частковим виявам учинків, дій, якостей, можливостей адресована конкретна самооцінка. Про конкретну самооцінку можна говорити як про більш чи менш адекватну, стійку, диференційовану, усвідомлену, рефлексивну [5, с.5]. Ці властивості стрімко розвиваються протягом процесу науково-дослідницької діяльності.

Основними джерелами становлення цієї особистісної під структури є оцінка результатів досягнення у науковій діяльності самим учнем, а також порівняння себе з іншими.

Виходячи з положень К. Левіна [13, с.729] учень може висувати ціль і навіть здійснювати дії щодо її реалізації, але не завжди здатний адекватно оцінити досягнутий результат, тобто є певні труднощі з проведенням самооцінки виконаної акції. Відмітимо, що це стосується науково-дослідницької діяльності. Як відомо самооцінка представляє собою доволі пізне утворення, початок її реального функціонування датується підлітковим віком. Перехід майбутніх науковців в їх поведінці з зовнішньої оцінки є дуже подібним до аналогічного переходу висвітленого у дослідженнях Л.І. Божович [10, с.49].

Суттєвим моментом у становленні адекватної самооцінки старшокласників – молодих науковців є допустима міра втручання наукового керівника у цей складний процес. У ході експериментальних досліджень [5, 6] помічено, що дещо завищена самооцінка може виявитися стимулом до позитивної самооцінки у випадку обрання керівником правильної тактики у стосунках з учнем. Дещо знижена самооцінка не завжди є ознакою тривожності і невпевненості у собі. Частіше це прояв рефлексивного ставлення до власних можливостей.

Висновки

Самооцінка, як один з структурних компонентів самосвідомості є важливим регулятором поведінки і діяльності людини. Самооцінка впливає на всі сторони її життя, емоційне самопочуття, взаємини з оточуючими, розвиток творчих здібностей, ставлення до процесів навчання і наукової діяльності, ставлення до успіхів і невдач [6, 30].

Особистість молодого науковця формується у процесі науково-дослідницької діяльності [2, 168] і у спілкуванні, через це можемо вважати, що оцінка виявлених при цьому якостей найбільш важлива у структурі самооцінки [3, 26].

Становлення у майбутніх науковців самооцінки з оптимальним набором показників потребує включення у процес формування навичок науково-дослідницької діяльності умов, адекватних до їх психологічної природи, орієнтованих на розвиток старшокласника потреби в оцінці себе, як майбутнього науковця і дослідника, і діяльності самооцінювання. До таких умов можна віднести:

- допустима міра втручання керівника у процес формування самооцінки старшокласника у контексті процесу науково-дослідницької діяльності;
- розвиток у старшокласників у процесі здійснення науково-дослідницької роботи уміння порівнювати себе з самим собою і здатності розраховувати свої сили і можливості у різних ситуаціях.

Виявлені закономірності, щодо впливу механізмів самооцінки старшокласників на їх інтелектуальну і науково-дослідницьку діяльність є підґрунтям для необхідності аналізу особистісних детермінант цього процесу, розробки програм та її психологічної корекції формування адекватної самооцінки у процесі науково-дослідницької діяльності.

Література

1. Бордюк В., Бордюк М. Психологічний аналіз змін мотиваційної сфери старшокласників у процесі науково-дослідницької діяльності. // Нова педагогічна думка - №3 – Рівне, 2004 – с.10-13.
2. Бордюк Т.М., Бордюк В.М. психолого-педагогічні аспекти формування науково-дослідницьких навичок учнів в умовах нового інформаційного простору. // Нова педагогічна думка - №3-4. – Рівне, 2002 – с.165-169.

3. Главінська О.Д. Вплив самооцінки школяра на ставлення до своєї учбової діяльності. //Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць – Рівне, 2001 – вип..16. – с.23-27.
4. Кагальняк Г.І., Яцишин О.О. Психологічні умови активізації самооцінки професійно важливих якостей майбутніх вчителів.// Психологія – вип..36. – Київ, 1991. – с.82-89.
5. Пенькова Н. Роль самооцінки у формуванні особистості дитини: Психолого-педагогічний практикум. // Початкова школа. – 2002 - №10 – с.5-9.
6. Савчин М.В. Особливості оцінки старшокласниками свого ставлення до різних видів діяльності. // Психологія – вип..33 – Київ, 1989 – с.29-34.
7. Самооцінка учня / Упоряд.: С.Максименко, Н.Шевченко, О.Главник. – К.: Главник, 2004. – 112с.
8. Бороздина Л.В. Что такое самооценка? //Психол. журн. – 1992 – т.13, №4 – с.99-100.
9. Меерович М.И. Требования информационного этапа развития экономики и возможности профильного образования: противоречие не разрешается...// Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Херсон, 2004 – с.23-25.
10. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. – СПб.: Питер, 1999. – 416с.
11. Рубинштейн С.Л. Человек и мир. М., 1997. – 126 с.
12. Степанов В.А. Самооценка психических и физических качеств будущих учителей. //Педагогика – М., 2004 - №7 – с.45-51.
13. Фрейджер Р., Фейдимен Д. Личность: теории, эксперименты, упражнения. – СПб.: Еврознак, 2002 – 864с.

Резюме

Проанализировано механизмы самооценки старшеклассников в процессе их научно-исследовательской деятельности. На основе экспериментальных исследований изучено влияние самооценки старшеклассников на их интеллектуальную деятельность.

Summary

Mechanism of self-esteem of senior pupils in the process of their scientific-research activity was analyzed. On the base of experimental research it was found out influence of self-esteem on senior and their intellectual activity.

УДК 37:364.272

О.А.Бреусенко-Кузнєцов

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ЦІННІСНОГО ВИХОВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ

У статті розкриваються особливості використання екзистенціально-феноменологічної методології у побудові моделі ціннісного виховання засудженої особистості.

Ключові слова: екзистенціально-феноменологічна методологія, ціннісно-сміслова сфера, засуджена особистість

Постановка проблеми

Загальна проблема *психологічного обґрунтування виховного впливу пенітенціарної системи на психіку засудженого* є актуальною з огляду на практичне завдання *попередження закономірного зростання злочинності у кризовий період життя суспільства*.

Слово «пенітенціарний» – від лат. «*poenitentiarius*» (покаяний, виправний), яке сьогодні зустрічається в юридичній лексиці і має відношення до покарання (передусім кримінального), історично входило до дещо іншого контексту, відбиток якого несе на собі і сьогодні. Це контекст духовного виховання людини, здійснюваного саме релігійними служителями (духовною владою), а не світськими репресивними структурами. У цьому вихованні провідним є не покарання за порушення законодавчо встановлених рамок як таке (що стає необхідною ланкою в загальній логіці світського законодавства), а сприяння подоланню гріхів, звільнення від хибного кола протидуховного стилю життєдіяльності. Пенітенціаріями колись називали католических священників, які в особливих випадках – за дорученням римського папи або єпископа – сповідували людей, що каються. Також назву пенітенціарію носив духовний заклад у Римі, який дозволяв іменем папи відпущення гріхів та диспенсації – індивідуальні звільнення певних осіб від дії певних правових норм (у справі подолання перешкод для браку тощо), або обов'язків морального порядку (звільнення від даних клятв, обетів). Лише з початку XIX століття у Англії та Америці пенітенціарієм стали іменувати особливу систему тюрми. Отож, коли система виконання покарань нагороджується терміном «пенітенціарна», доцільно чекати від неї якогось впливу саме на духовний (сутнісний) рівень життя засудженого, який найбільш повно виявляє себе у феноменах ціннісно-смісловій сфері особистості.

Соціальною функцією пенітенціарних закладів є виправлення протизаконної поведінки громадян, що скоїли злочин, запобігання наступним протиправним вчинкам. Ціннісно-сміслова сфера особистості містить головні внутрішні детермінанти вчинків людини, отже, саме вплив на неї повинен забезпечувати ефективність виправної роботи установ виконання покарань.

Аналіз літератури свідчить, що більшість сучасних психологічних праць, присвячених

ЗМІСТ

Передмова	3
Булах І.С. Відповідальність як інтегративний компонент моральної самосвідомості підлітка	4
Воробійов А.М. Проблема самореалізації особистості як соціального явища в системі „суспільство-індивід”	9
Карпенко З.С. Аксіогенетичні етапи становлення Я-концепції	12
Ложкін Г.В., Воляннюк Н.Ю. Структурно-змістовні характеристики професійної самосвідомості тренера-викладача	14
Носков В.И. Самосознание как детерминанта поведения личности	19
Павелків Р.В. Особистісна норма як структурний компонент моральної свідомості та самосвідомості	23
Безлюдна В.І., Корчакова Н.В. Детермінація моральної поведінки дітей когнітивно-мотиваційними змінами моральної свідомості	26
Бігунова С.А. Культурологічно орієнтоване навчання як детермінанта розвитку самосвідомості особистості	30
Боровець О. Вплив колективістської та індивідуалістської спрямованості на самосвідомість підлітків	33
Бордюк В.М. Механізми самооцінки старшокласників у контексті процесу їх науково-дослідницької діяльності	36
Бреусенко-Кузнєцов О.А. Екзистенціальний аспект проблеми ціннісного виховання засуджених	38
Вронська В.М. Значення педагогічних інновацій для морального розвитку та самосвідомості учнів	42
Главінська О.Д. Детермінований вплив соціальних інститутів на формування самосвідомості молодшого школяра	43
Горбань Г.О. Структура формування професійної самосвідомості	46
Григорчук І.С. Волевиявлення як чинник морального становлення у світлі християнської духовної традиції	48
Дєдова Т.В. Часові детермінанти феномену сновидінь індивіда у циркадіанному періоді	51
Дружиніна І.А. Проблема становлення самосвідомості в процесі формування гармонійно розвинутої особистості студентів-психологів	54
Завацька Н.Є. Місце самосвідомості особистості в процесі соціально-психологічної адаптації	56
Залужна А.Є. Деструктивний вплив „масовізації” на моральну самосвідомість особистості (етнопсихологічний екскурс)	60
Іваник Г.С. Про деякі підходи до експериментального вивчення позитивного мислення старшокласників у парадигмі цілісності самосвідомості	64
Івашкевич Е.З. Психологічні особливості розвитку самосвідомості особистості засобами літератури	68
Квашук О.В. Телебачення як чинник формування моральної свідомості школярів	72
Кіт Н.В. Виховання національної свідомості молодших школярів	75
Климчик Т.В. Формування моральних цінностей старшокласників в умовах дитячого хорового колективу	78
Клочек Л.В. Роль процесів ідентифікації і відособлення у формуванні самосвідомості у підлітковому і ранньому юнацькому віці	81
Когутяк Н.М. Самоусвідомлення автентичності в контексті духовно-морального розвитку особистості	83
Козерацька Н.М. Моральна самосвідомість та її показники у студентів-першокурсників технічного вузу	85
Комаровська В.Л. Особливості економічної самосвідомості суб'єктів соціального простору	87
Корчакова Н.В. Презентація образу Я в інтернет-комунікації як психологічна проблема	90
Косарева О.І. Вплив дитячо-батьківських взаємин на формування самосвідомості дошкільника	94

Красновський В.М. Архитектура самосознания в опыте социального пространства подростка	98
Красновський В.М. Розвиток толерантних взаємовідносин підлітків в умовах соціального відчуження	104
Крошка О.І. Проблема усвідомлення індивідуально-психологічних властивостей як умова самовизначення старшокласників.....	110
Кулагіна Л.М. Особливості діагностики готовності особистості підлітка до здійснення морального вибору	113
Кулаков Р.С. Вплив навчання та виховання на формування моральної свідомості та самосвідомості у молодшому шкільному віці	117
Литвин-Кіндратюк С.Д. Соціально-історичні контури соматичного самовизначення суб'єкта харчової активності	121
Мельник О.В. Психолого-педагогічне проектування профорієнтаційної роботи зі старшокласниками	124
Михальчук Н.О. Смыслоутворення особистості як психологічна проблема	128
Михальчук Ю.О. Аналіз психологічного змісту поняття етнічної самосвідомості у сучасній науці ...	131
Моначин І.Л. Протистояння як фактор особистісного самостворення.....	135
Новотна М.А. Психологічні особливості самосвідомості підлітка в сучасному правовому полі	137
Одолінський В.Г. Проблемне поле майбутнього у свідомості старшокласників	140
Павелків В.Р. Ситуативний фактор агресивності у самосвідомості підлітка.....	145
Павелків О.М. Психологічні особливості та умови професійного самовизначення старшокласників у процесі вивчення курсу шкільної математики.....	148
Пальчевський С.С. Акмеологічні основи технологізації самовизначення особистості у процесі її підготовки до творчої професійної діяльності.....	152
Петренко В.В. Виховання національної самосвідомості особистості в процесі вивчення української народної пісні	156
Петренко О.Б. Проблема становлення гендерної самосвідомості особистості: теоретичний аспект ...	159
Потапчук Є.М. Збереження психічного здоров'я особистості як соціально-психологічна проблема...	164
Прохоров Б.І. Творча уява як чинник саморозвитку дитини-дошкільника	164
Рашковська І.В. Образ ідеального „Я” в структурі моральної самосвідомості підлітка	168
Рудюк О.В. Ідентифікаційні структури особистості в контексті аналізу концепту самосвідомості	170
Сардига О.В. Індивідуальний підхід до учня у процесі виставлення оцінки	172
Севастьянович Н.М. Системний підхід до вивчення особистості	175
Сіранчук Н.М. Розвиток моральної самосвідомості у дітей та підлітків	178
Смалько М.Ф. Формування Я-концепції як важливий фактор самоусвідомлення обдарованої особистості.....	182
Смольська Л.М. Подвійна природа щастя в особистісному вимірі.....	186
Софіянчук З.С. Вплив статевих відмінностей на розвиток соціального інтелекту дошкільників	189
Співак Л.М., Романова О.В. Проблема співвідношення між поняттями „Я-концепція” та „Я-образ” особистості у психології	193
Ставицька О.Г. Паралінгвістичні засоби мовлення вчителя та усвідомлення моральних вимог вихованцями	198
Сторож О.В. Аналіз основних теоретико-методологічних підходів до вивчення і розвитку самосвідомості особистості	202
Суслова Н.В. Соціально-психологічний тренінг як засіб розвитку самосвідомості.....	207
Тимощук Н.С. Формування самосвідомості старшокласників у процесі особистісно орієнтованого виховання	209
Ткач Т.В. Діалектика інтересів особистості і суспільства в системі безперервної освіти	212
Ткачук Т.Л. Особистісні новоутворення як умова лібералізації моральних цінностей підлітків.....	216
Уличний І.Л. Формування потенціалу професійного самовдосконалення старшокласників у теорії і практиці шкільної профорієнтації	219

Філоненко М.М. Екологічна самосвідомість як основа особистісного становлення.....	223
Шевчук О.А. Роль системної валеологічної настанови у формуванні гендерних стереотипів серед підлітків	225
Шугай М.М. Психологічний аналіз генези національної самосвідомості особистості	232
Юрченко В.М. Духовна природа людської свідомості та підсвідомості	235
Яцюк Н.О. Формування моральної рефлексії молодших школярів у навчально-виховному процесі	237
Відомості про авторів	245

Наукове видання

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І
ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

СЕРІЯ:

Психологія

*ФОРМУВАННЯ ПАРАДИГМИ САМОСВІДОМОСТІ
У ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ*

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 30

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Суходольський В.І., Галабурда О.П.

Здано до набору 01.11.2004 р. Підписано до друку 3.11.2004 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк

різографічний. ум друк. арк. 27,96. Обл. вид. арк. 2,8,38. Замовлення №• 17/1. Тираж 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний: гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного
університету 33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12,
тел. 26-48-83

0-59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Формування парадигми самосвідомості у психологічній науці: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненською державного гуманітарного університету. Випуск 30. — Рівне: РДГУ, 2004. — 250 с.

ISBN 966 — 7281 — 07 — 8.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології самосвідомості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів гуманітарного спрямування.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20